

EÖTVÖS KÁROLY
I N T É Z E T

Az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet szolidáris a Népszabadság szerkesztőségével!

2014 tavaszán a jogállam lebontásának 2010-2014 közötti időszakáról négyrészes cikksorozatot készített az Eötvös Károly Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért. Az azóta eltelt idő sem volt kevésbé izgalmas, ezért a korábbi kutatást az Eötvös Károly Intézet műhelyében most kiegészítettük a Fidesz kormányzás ötödik és a hatodik évének kritikai elemzésével. Erkölcsi támogatásunkat azzal is nyilvánvalóvá szeretnénk tenni, hogy elemzésünket felajánljuk közlésre a Népszabi fb oldal számára. (A 2014-es szövegek és az azokhoz készített magyarázó széljegyzetek elérhetőek itt: <https://sites.google.com/site/ruleoflawinhungary//elmultnegyev>)

Az ötödik és a hatodik év

Repül a nehéz kő, ki tudja, kit hogyan talál meg

A jogállam pusztulásának elmúlt négy évről szóló sorozatunk története a 2014-es választásokkal folytatódik. Az előző kormányzati ciklus rombolásának eredményei beértek a második ciklusra. A választási szabályokat és szisztémát aktuális érdekei szerint megváltoztató Fidesz-KDNP gondosan előkészítette a pályát a 2014-es országgyűlési választásokra. Az egyfordulósá alakított és így alacsonyabb részvétellel is érvényes választással, illetve az átrajzolt választókerületekkel, valamint az inkább többségi elven működő rendszerrel szinte már túlért a narancs: a kormánypártok a szavazatok 44,5 %-ának megszerzésével újra kétharmados győzelmet arattak. A helyzet abszurditását jól mutatja, hogy a Fidesz a korábban elvesztett 2002-es és 2006-os választások alkalmával is több szavazatot kapott, mint 2014-ben, de a NER-ben 2,1 millió voks is elég volt ahhoz, hogy minősített többségre váltsa az alacsonyabb támogatottságát.

Ezt követően a hatalmi gépezet olajozottan működött, és a lehetséges irányokkal kapcsolatban nem sokáig lehettek illúziói senkinek. A kormányfő 2014. júliusi tusványosi beszéde hivatalosan is vitathatatlanná tette azt, amit addig csak a kétharmados kormánytöbbség kritikusai állítottak. Orbán Viktor már nem tekinti mércének és hivatkozási alapnak a rendszerváltást és annak intézményi vízióját, az alkotmányos liberális demokráciát. Állítása szerint az általa megteremteni óhajtott berendezkedés az illiberális, munka-alapú állam. A példaként hivatkozott államok (pl. Oroszország, Kína, Törökország) szinte mind autokráciák vagy totalitárius diktatúrák, amelyek semmibe veszik vagy

súlyosan korlátozzák a politikai pluralizmust, a sajtószabadságot, az egyéni szabadságot, a kisebbségi jogokat, a magántulajdont. Ezután tehát a tetteken túl, a kormányfő szavai is igazolják, hogy a mai kormánytöbbség a nyugati típusú, alkotmányos demokrácia lerombolása köré szervezi politikáját.

I. Magyar Angszoc

Úgy tűnt, második ciklusra számos válságos ágazat és társadalmi probléma ügyét nem lehetett tovább elfedni. Az oktatás, az egészségügy, a korrupció puszkaporos hordókká váltak. A kormányzat ahelyett, hogy a válságágazatokkal és a nyomasztó korrupciós helyzettel, a növekvő szabadsághiánnyal nézett volna szembe, nem is sikertelenül kerülőutakat keresett, elterelő hadműveletekkel kísérletezett. A kormány tehát próbálta terelni a közvélemény figyelmét, méghozzá olyan irányokba, amiktől politikai népszerűségének növelését várta gyakran merő cinizmusból, függetlenül bármilyen morális felfogástól vagy akár ideológiától.

A kormányzat bűnbakot kereső propagandája fókuszába elsődlegesen a nagyszámban érkező menekült emberek kerültek. A menekültek ellenőrzött fogadására való felkészülés helyett a kormány gyűlöletkampányt indított, hogy ezzel tematizálja, és sakkban tartsa a közvéleményt. 2015 januárjában a Charlie Hebdo-merényletet követően tartott megemlékezés után, Orbán Viktor nyilatkozatában összemosta a menekülteket a bevándorlókkal és a terroristákkal. Nem sokkal később a kormány az adófizetők pénzén országos plakátkampányt indított, és hamisan kérdező nemzeti konzultációt kezdeményezett a bevándorlásról és a terrorizmusról. A közmédia a menekültek ellen hangoló, sőt uszító tudósításokkal erősített rá a polgárok természetes félelmekre. Mindeközben megépült a déli határvidéken a kerítés, és bevezették, majd jogellenesen hosszú ideig fenntartották a menekültügyi válsághelyzetet. Ettől kezdve máig az országba gyakorlatilag lehetetlen legálisan bejutniuk a menedékkérőknek. 2016 tavaszára a kormány már a magyar jog szerint elismert menekültek integrációját segítő szociális ellátásokat is megvonta, nem adva esélyt a beilleszkedésre még a menekültként elismert embereknek sem. A helyzetet tovább éllezte a kormány által 2016 februárjában kezdeményezett népszavazás a „kényszerbetelepítési” európai uniós kvótáról. A törvényi követelményeknek nem megfelelő kérdés (nem az országgyűlés hatáskörébe tartozó, nem egyértelmű) hitelesítéséhez a Nemzeti Választási Bizottság mellett a Kúria is tevékenyen hozzájárult.

Hiába lett a referendum érvénytelen és így eredménytelen, a népszavazáson részt vettek kvótát elutasító döntéséből Orbán Viktor politikai felhatalmazást olvasott ki és kezdeményezte a *gránit szilárdságú* alaptörvény immár hetedik módosítását. Az alaptörvény-módosítás a Nemzeti Hitvallásba és a normaszövegbe is elhelyezi az alkotmányos identitás igencsak meghatározatlan fogalmát, amelynek védelmét alapvető állami kötelezettséggé nyilvánítja. Az uniós klauzula kiegészítése szerint pedig az uniós hatalomgyakorlás nem sértheti az alapjogokat, illetve Magyarország rendelkezési jogát területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozóan. Az új szabályokkal a kormány csak látszólag Brüsszelnek üzen; valójában az uniós jog elsőbbségét (amely szerint a tagállamok az unió hatáskörébe tartozó tárgykörökben nem alkalmazhatják az európai joggal ellentétes nemzeti rendelkezéseket) ezzel nem érintheti. E szabályoknak kockázatuk viszont feltétlenül van az üresnek ható szövegben is, a magyar szervek, például az Alkotmánybíróság immár kizárólag „egypárti” bírái jogi kötelező erővel adhatnak a kormány adott politikai érdekeinek kedvező értelmet az alaptörvényi mondatoknak. Ugyanakkor az idegen népesség betelepítésének tilalmát és az országban élés egyedi kérelemhez kötöttségét kimondó előírás, bár az uniós kvótaszabályozással szembeni alkotmányos akadálnak tűnhet, valójában összhangba hozható vele. Összefoglalva: az

alaptörvény-módosítási javaslat, nem annyira a közjog terén hoz változásokat, sokkal inkább a kormányzati propagandát szolgálja.

Ugyancsak a menekültekkel szembeni gyűlöletkampánnyal előkészített népszerűség- és hatalomnövelő intézkedés volt a terrorveszélyhelyzet intézményesítése. Az új különleges jogrend elfogadtatása már 2016 elején felmerült, azonban az ellenzéki képviselők támogatásának hiányában – mivel időközi választások miatt 2015 februárjában a Fidesz-KDNP elvesztette kétharmadát – nem volt meg a szükséges többség. A kezdetben a nyilvánosság elől eltitkolt javaslat érdemi megvitatás nélküli elfogadására 2016 júniusában került sor az alaptörvény hatodik módosításával és ahhoz kapcsolódóan a rendőrségi, a nemzetbiztonsági szolgálati és a honvédelmi törvény módosításával. A terrorveszélyhelyzetet terrortámadás, illetve annak jelentős és közvetlen veszélye esetén a kormány kezdeményezésére a parlament vezeti be. A rendkívüli jogrend idején a kormány rendeletet alkothat, amellyel egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. A bizonytalan tartalmú terrorveszély esetén bevezethető jogrend az önkényes kormányzati hatalomgyakorlás kereteit teremtheti meg. A kormány a veszélyeztetettséget vagy annak rémképét felhasználva megerősítheti belső pozícióját, azaz támogatottságát is, és ezt kihasználva leszámolhat valódi ellenfeivel.

II. Gazdasági térnyerés, a kiváltságosok gyarapodása

Míg az első ciklusban a közjogi átrendezés volt napirenden, addig a másodikban már inkább a gazdasági befolyás masszív átcsoportosítása a jellemző. A kormány továbbhaladva a megkezdett úton (szerencsejáték-szervezés, trafiküzemeltetés, közműszolgáltatások államosítása) akár teljes ágazatokat szabályoz újra, hogy aztán az átrendezéssel hozzá közel álló támogatóit részesítse előnyben. A kormányfő deklarált célja a pénzügyi, média- és energiaszektorban a magyar tulajdon – ami a gyakorlatban baráti tulajdonost jelent – hányadának 50% felé emelése. Ez a cél mára jórészt megvalósult. Ezzel párhuzamosan egyre inkább csökkenti az állam átláthatóságát és így a közhatalomgyakorlók ellenőrizhetőségét.

Az erőforrások újraelosztásának szimbolikus példája az, ami a termőföldekkel történik. Az újraelosztáshoz korrupt pályázat és ezt segítő jogalkotás teremt alapot, amihez az Alkotmánybíróság eddig, a nemzeti parkok Nemzeti Földalap kezelésébe kerülése kivételével, rendre asszisztált. A haszonbérleti szerződések felmondásával és újrapályázatásával, illetve a földárverésekkel kapcsolatban azonban most először következhet be fordulat, hiszen 2016. október elején a Fővárosi Törvényszék az Alkotmánybíróság vizsgálatát kezdeményezte a Kishantosi Vidékfejlesztési Központnak a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet ellen folyamatban lévő másodfokú polgári perében. A bíróság szerint átláthatatlan a pályázatok elbírálása, mert többek között nincsenek objektív követelmények az elbírálásra, és nem biztosított jogorvoslat akkor, ha a pályázat eredményeként megkötött szerződés szabályszerű, de maga a pályázati kiírás és felhívás, illetve azok elbírálása jogszabályba ütközik. A labda az Alkotmánybíróság térfelén pattog, és csak remélhetjük, hogy legalább az alkotmányellenes rendelkezések egy részét megsemmisíti.

A politikai célból szerzett gazdasági befolyás felhasználásának különösen szomorú példája a Népszabadság kegyetlen elpusztítása. A lap egyik nap még dolgozó munkatársait a másik nap reggelén motoros futárokkal értesítették, hogy felmentik őket a munkavégzés alól. Az épp költözködő

szerkesztőség munkatársait be sem engedték munkahelyükre, így a költözés miatt összehajtott számítógépeikhez, levelezésükhöz és dokumentumaikhoz sem férhetnek hozzá. Ez a példátlan brutalitáson túl, alapjogi problémák sorát veti fel, mivel ezáltal nem csak a munkavállalók magánélethez való joga sérül bizonyosan, hanem az információ- és informátorvédelem is, ami nem csupán a sajtószabadság alapintézményét veszi célba, de emberi sorsokat is veszélyeztethet.

A kiváltságosok gyarapodásával egyidejűleg az állam átláthatóságának csökkentésén fáradozó kormány tovább korlátozta a közérdekű adatok megismeréséhez való jogot. A számára kellemetlen ügyek esetében rendre jogszabálymódosítással próbálja kivonni a számára kellemetlen adatokat a közérdekű adatok köréből. 2016 tavaszán a Magyar Posta szerződéseinek, és a Magyar Nemzeti Bank tulajdonában álló gazdasági társaságok, illetve az MNB által létrehozott alapítványok közérdekű és közérdekből nyilvános adatainak megismerését korlátozó törvényeket fogadott el a parlament, amelyeket Áder János köztársasági elnök nem írt alá, hanem az Alkotmánybíróság vizsgálatát kezdeményezte. Az Alkotmánybíróság a posta szerződéseinek titkosítását jóváhagyta, míg az MNB alapítványok esetén a testület kimondta, hogy az alapítással az MNB pénze nem veszi el közpénz jellegét, azzal továbbra is el kell számolnia.

Az egyediesített jogalkotások mellett a kvótanépszavazás árnyékában a kormány 2016 októberében rendeletet fogadott el, folytatva a közérdekű adatok megismerésének korlátozását, és végül megvalósult az, amitől korábban is tartottak a jogvédelem hívei. Fizetni kell a közérdekű adatok megismeréséért: a rendelet meghatározza, hogy az adatigénylés teljesítésekor milyen tarifákat lehet alkalmazni, például fénymásolásra vagy akkor, ha az adatok összeállítása négy óránál több munkájába kerül az adatkezelő szerv munkatársának.

III. Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest

A kormány hatalommaximalizáló törekvéseinek behódolva az előző ciklusban az Alaptörvény elfogadásával kiépített intézményrendszer a várakozásoknak megfelelően teljesített. A bedarált alkotmányos intézményrendszer helyén működő rendszerfüggő intézmények nem csupán a kormány érdekeit figyelembe véve gyakorolják hatásköreiket, hanem már arra is van példa, hogy a domesztikált szervezetek törvénysértően használják fel céljaik elérésére. Sőt már az sem egyedi eset, hogy a törvényesség látszatára sem adva gyanús biztonsági cégeknek szervezik ki a problémamegoldást, teret adva a megfélemlítésnek.

A második ciklus közepére az Alkotmánybíróságot kizárólag olyan bírák alkotják, akiket a kormánykoalíció az ellenzék figyelmen kívül hagyásával, önállóan jelölt és választott. A testület alapvetően nem is okoz csalódást, hiszen számos esetben, és a szimbolikus ügyekben szinte mindig, a kormány érdekeivel egybevágó döntést hoz, nem biztosítva ezzel az alkotmányos funkciójából következő ellensúlyt a törvényhozással és kormányzattal szemben. Az Alkotmánybíróság többek között nem találta alaptörvény-ellenesnek a fővárosi győzteseket premizáló önkormányzati választási rendszert, a dohány-kiskereskedelem államosítását, majd koncesszióba adását, vagy azt, hogy nézetünk szerint törvényellenesen tiltotta meg a bíróság közreműködésével a rendőrség a miniszterelnök háza előtti tüntetést.

Az alapvető jogok biztosa az Alkotmánybírósághoz hasonló teljesítményt nyújtott. Noha elsőrendű alkotmányos kötelezettsége az alapjogok védelme, hosszú időn keresztül egyáltalán nem nyilatkozott, nem is vizsgálódott a Magyarországra érkező menekültek helyzetével kapcsolatosan, holott a rá vonatkozó törvény szerint különös figyelmet kell fordítania a leginkább veszélyeztetett csoportok jogaira. Magyarország a rendszerváltás óta nem szembesült a menekültválsághoz hasonló emberi jogi krízishelyzettel, ám a menekültek nem kaptak az ombudsmantól, az egyetlen állami jogvédő intézménytől semmiféle védelmet.

Az ügyészség, bár független szervként írja le az Alaptörvény, kiszolgálja a kormányt. A kormánypárt számára kényes ügyekben egyszerűen egyáltalán nem vagy elégtelenül nyomoz, mint például az amerikai kitiltási botrány, a Quaestor-ügy, a belvárosi ingatlanügyek vagy a Magyar Nemzeti Bank költségei kapcsán.

Az intézményrendszer törvénytelen felhasználásának szemléletes példája a propaganda szintjén már 2014 tavaszán elkezdődő, a Norvég Civil Alap által támogatott civil szervezetek és a pályázatokat lebonyolító alapítványok végzálása. Lázár János és Csepregy Nándor mellett Orbán Viktor is fizetett politikai aktivistáknak titulálta a civileket. Majd következett – mint utóbb a TASZ két éves pereskedése eredményeként kiderült – a miniszterelnök által személyesen jogsértően elrendelt, a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal által lefolytatott ugyancsak több elemében jogsértő vizsgálat, miközben a KEHI az államháztartási törvény alapján csakis abban az esetben kezdetet vehetett volna vizsgálatot, ha a támogatást az államháztartás központi alrendszeréből, illetve a költségvetésből adták volna. 2014 őszén pedig a készenléti rendőrség tartott törvénytelen házkutatást az Ökotárs Alapítvány és partnerei irodájában, munkatársainak lakásán. A bíróság végül kimondta, hogy a civil szervezetek szabályszerűen jártak el, és így a szervezetek megtarthatták a működéshez szükséges, a kormányzat által felfüggesztett adószámukat.

2016 februárjában azonban változott a helyzet, törvénytelen módon nem állami szervek intézkedtek, hanem ismeretlen háttérű, a kormány érdekének megfelelően tevékenykedő magánszemélyek csoportja, akik fizikai erejükkel akadályozták meg az MSZP-s Nyakó Istvánt, hogy a választási iroda épületében a vasárnapi boltbezárásról szóló népszavazási kérdésért elsőként nyújthassa be. Az esetnek nem lett következménye, mivel sem az ügyészség, sem a rendőrség nem folytatott nyomozást a közösségi médiából könnyedén beazonosítható kopasz férfiak ellen, akik közül többen a Fradi Securityhez köthetők.

2016 nyarán a Városliget átalakítása ellen békésen tiltakozókkal szemben is nagyrészt ugyanazok a biztonsági őrök intézkedtek, akik a választási irodánál is jelen voltak. Azonban itt már nem csak megfélemlítést alkalmazva akadályoztak, hanem kifejezetten erőszakosan léptek fel. A biztonsági őrök verekedtek és gázspray-vel fújták le a tüntetőket, amit a rendőrség tétlenül szemlélte. A dolog abszurditása, hogy a rendőrség még azokkal szemben sem intézkedett, akik a rendőrökkel szemben alkalmazták a gázsprayt.

Az utóbbi másfél évben a Nemzeti Együttműködés Rendszerének működésében fontos változások figyelhetők meg. A rendszer korábban döntéseihez értékelemekre hivatkozó, racionális, ideologikus formulákat illesztett, nem ritkán erkölcsi érvekre is hivatkozott. Ez megszűnőben van, politikáját az erőszakosság, az ellenoldal megfélemlítése, illetve korrumpálása, az erős vagy csupán eléggé eltökélt

ellenfelek előli kitérés, adott esetben a meghátrálás jellemzi. Ezek az egyelőre alkalmanként megjelenő, ám egyre erőszakosabb konfliktus-rendezési módszerek utalhatnak a NER kifáradására, de az eddiginél is korlátozóbb, kiszámíthatatlanabb rendszer képét is előrevetítik, amelyben már alapelemeiben is kérdésessé válik a jogbiztonság.